

Рада Національного банку України

Р І Ш Е Н Н Я

13 грудня 2017 року

м. Київ

№ 59-рд

Про активізацію кредитування в Україні

Рада Національного банку України **вирішила:**

1. Узяти до відома інформацію члена Ради Національного банку України Фурмана В. М. щодо поточного стану й проблем кредитування та шляхів його активізації.

2. Схвалити з урахуванням результатів обговорення рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України щодо проблем кредитування та шляхів його активізації.

3. Члену Ради Національного банку України Фурману В. М. у триденний строк доопрацювати рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України щодо проблем кредитування та шляхів його активізації.

4. Рішення набирає чинності з дня його прийняття.

Голова Ради

Б. М. Данилишин

Інд. 10

СХВАЛЕНО
Рішенням Ради
Національного банку України
від 13 грудня 2017 року № 59-рд

Про активізацію кредитування в Україні

Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку України (далі – Національний банк) є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Згідно зі статтею 6 Закону України “Про Національний банк України” під час виконання своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Іншими завданнями Національного банку, що уособлюють виконання його основної функції, є сприяння:

у межах повноважень фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню пріоритетної цілі;

дотриманню стійких темпів економічного зростання та підтримки економічної політики Уряду України за умови, що це не перешкоджає досягненню цілей щодо цінової та фінансової стабільності.

Одним з основних методів сприяння дотриманню стійких темпів економічного зростання та підтримки економічної політики Уряду України є процес банківського кредитування суб’єктів економіки.

Згідно зі статтею 9 Закону України “Про Національний банк України” до повноважень Ради Національного банку належить, зокрема, таке:

контроль за проведенням грошово-кредитної політики;

здійснення аналізу впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України та розроблення пропозицій щодо внесення відповідних змін до грошово-кредитної політики.

Оцінка поточного стану кредитування в Україні

Ключовим рушієм відновлення економічного зростання у 2016 році та драйвером економічного зростання в 2017 році є валове нагромадження основного капіталу. Протягом поточного року спостерігається певна активізація виробництва в будівельній галузі, машинобудуванні, виробництві будівельних матеріалів, зростання попиту на металургійну продукцію на внутрішньому ринку.

Проте динаміка темпів економічного зростання є низхідною. Зокрема, якщо зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України в I кварталі 2017 року становило 2,5% порівняно з аналогічним періодом 2016 року, у II

кварталі – 2,3%, то в III кварталі зростання ВВП порівняно з аналогічним періодом 2016 року становило 2,1% (за даними Державної служби статистики).

Важливим методом сприяння економічному зростанню має бути активізація кредитування банками суб'єктів господарювання. Проте вплив банківського сектору на інвестиційну активність підприємств залишається незначним. Частка кредитів банків та інших позик серед джерел капітальних інвестицій скоротилась у першому півріччі 2017 року до 5,2% порівняно з 8,1% за аналогічний період минулого року. Підприємства реалізують інвестиційні проекти переважно за рахунок власних коштів, чому сприяє їх прибуткова діяльність – зокрема великі та середні підприємства за січень – вересень 2017 року отримали додатний фінансовий результат у сумі 368,6 млрд. грн, що на 36,3% більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Протягом 2017 року на тлі поживавлення кредитування населення спостерігається слабке зростання кредитування корпоративного сектору економіки. Через це сукупні показники кредитування мають ознаки стагнації.

Зокрема, станом на 30 листопада 2017 року сукупна заборгованість за кредитами, наданими банками юридичним особам та домогосподарствам (крім фізичних осіб-підприємців), становила 989,1 млрд. грн, що на 1% менше, ніж на 31 грудня 2016 року (998,7 млрд. грн). Сумарна заборгованість за кредитами, наданими корпоративному сектору економіки, на кінець листопада поточного року становила 828 млрд. грн, що на 1,1% менше відповідного показника на початок січня (837,3 млрд. грн).

Заборгованість за кредитами бізнесу, наданими в гривні, станом на 30 листопада 2017 року становила 457,3 млрд. грн, це на 6,6% більше аналогічного показника на 31 грудня 2016 року (429 млрд. грн). Проте на кінець листопада залишок за кредитами в іноземній валюті, наданими корпоративному сектору, становив 370,7 млрд. грн порівняно з 408,3 млрд. грн на початок січня – зниження становить 9,2%. Таким чином, збільшення залишків за кредитами бізнесу в національній валюті чималою мірою пов'язано зі значними обсягами операцій з реструктуризації валютних кредитів, які надавалися раніше, у кредити в національній валюті.

Обсяг сукупної заборгованості за кредитами, наданими банками домогосподарствам (крім фізичних осіб-підприємців), станом на 30 листопада 2017 року зріс на 0,1% порівняно із заборгованістю на 31 грудня 2016 року, становивши 160,1 млрд. грн. Станом на кінець листопада порівняно із початком січня спостерігається зростання залишків за кредитами домогосподарствам у національній валюті на 20,2 млрд. грн (або на 27,1%), проте водночас зафіксовано зниження заборгованості за кредитами в іноземній валюті на 20 млрд. грн (або на 23,5%). Залишки за кредитами, наданими домашнім господарствам у національній валюті за січень – листопад 2017 року, головним чином збільшилися за рахунок поживавлення споживчого кредитування та відновлення автокредитування.

На тлі відновлення ресурсної бази банків (за підсумками 10 місяців зафіксовано приріст депозитів як у національній, так і в іноземній валюті), та низьких ставок за депозитами (процентні ставки за депозитами в іноземній валюті перебувають на історичному мінімумі, за гривневими депозитами – на найнижчому рівні за останні шість років), що є важливими передумовами для активізації кредитування, залишаються на відносно високому рівні відсоткові ставки за банківськими кредитами. За підсумками листопада (порівняно із жовтнем) вартість гривневих депозитів зросла як для бізнесу з 8,1% до 8,7%, так і для населення з 10,7% до 11,3%, що пов'язано зі збільшенням з 27 жовтня облікової ставки Національного банку. Разом з тим динаміка ставок за кредитами була різноспрямованою – якщо ставка за кредитами в національній валюті, наданими домогосподарствам, у листопаді знизилася порівняно з жовтнем з 28,9% річних до 28,1%, то відсоткова ставка за гривневими кредитами для бізнесу підвищилася з 14,2% до 15,3%.

Протягом поточного року спостерігається суттєве зростання питомої ваги короткострокових кредитів, якщо станом на кінець 2016 року питома вага кредитів на термін до одного року становила 37,2% від сукупного кредитного портфеля банків, то на 31 жовтня 2017 року вона становила 49,7%. У той час, як питома вага кредитів, наданих на термін понад п'ять років, станом на кінець жовтня становила 21%.

Питома вага кредитів в іноземній валюті в кредитному портфелі банків залишається високою (44,4% станом на кінець III кварталу), що свідчить про високий рівень доларизації економіки та потенційні курсові ризики для банків та позичальників.

Водночас з тим, що сукупний кредитний портфель за 11 місяців практично залишився без змін, а кредитний портфель суб'єктів господарювання знизився, спостерігаються такі явища, як розвиток небанківського кредитування та перетікання капіталу на нерегульовані ринки. Це не лише стримує активізацію кредитування, а й створює додаткові ризики для фінансової стабільності та грошово-кредитної політики.

Стагнація банківського кредитування зумовлена низкою чинників, серед яких:

- повільні темпи виходу економіки з кризи внаслідок експортно-сировинної структури народного господарства, низьких рівнів конкурентоспроможності та продуктивності праці;

- слабкий рівень захисту прав кредиторів та позичальників, неприйняття низки законодавчих та нормативних актів, спрямованих на вдосконалення системи захисту прав кредиторів і позичальників, суперечливі рішення судів стосовно недобросовісних позичальників;

- збільшення обсягів проблемних кредитів і резервів для покриття ризиків за такими кредитами (станом на кінець III кварталу поточного року питома вага непрацюючих кредитів у сукупних валових кредитах становила 56,4%);

невирішеність питання щодо створення спеціалізованої установи для роботи з проблемними активами;

дефіцит довгострокових ресурсів у банківській системі та невідповідність між строками, на які залучаються депозити (станом на кінець жовтня 2017 року частка депозитів резидентів, залучених банками на строк понад два роки у загальному обсязі залучених коштів становила 0,4% у національній валюті та 1,7% в іноземній валюті), та потребами в довгострокових кредитах;

зниження попиту на кредити через незначні темпи поліпшення фінансового стану позичальників унаслідок рецесії в економіці 2014 – 2015 років (частка великих та середніх підприємств, які станом на кінець III кварталу 2017 року були збитковими, становить 29,7%);

жорстка грошово-кредитна політика, яку Національний банк вимушений проводити в рамках режиму таргетування інфляції (зокрема, унаслідок прискорення споживчої інфляції відбулося підвищення облікової ставки до 13,5% з 27 жовтня після двох її знижень у поточному році – до 13% з 14 квітня та до 12,5% з 26 травня 2017 року);

високі відсоткові ставки за кредитами, які складаються під впливом наявних ризиків в економіці та недосягнення у 2017 році цільового рівня π інфляції;

зниження мотивації банків до кредитування внаслідок наявності безризикових високоприбуткових інструментів – депозитних сертифікатів Національного банку й державних цінних паперів (ОВДП). Зокрема, станом на 31 жовтня 2017 року заборгованість за депозитними сертифікатами Національного банку, що є на балансах банків, становить 33,1 млрд. грн. Станом на кінець листопада на балансі банків було ОВДП на 328,6 млрд. грн (за сумою основного боргу);

переважання в структурі кредитного портфеля позик, наданих великим підприємствам, які працюють у тих секторах економіки, де спостерігався найбільший спад під час економічної кризи 2014 – 2015 років (у структурі сукупного кредитного портфеля питома вага кредитів, наданих підприємствам малого та середнього бізнесу, становить лише 11%);

обмежений доступ банків до запозичень на міжнародних ринках;

немає повноцінного механізму державної підтримки підприємств-позичальників.

Висновки

Повільні темпи активізації банківського кредитування, перевага в структурі кредитного портфеля короткотермінових кредитів, відносно високі ставки за кредитами не сприяють ні підвищенню темпів відновлення економіки, ні перешкоджанню зниженню інфляції, яке можна забезпечити через кредитне стимулювання вітчизняного виробництва та імпортозаміщення. Ефективний розвиток економіки можливий лише за умови активного розвитку реального

сектору економіки, який має бути пріоритетним об'єктом банківського кредитування. Кредити, надані підприємствам реального сектору, сприятимуть розвитку виробництва, особливо за умови їх спрямування на модернізацію, технічне переозброєння та інновації.

На сьогодні політика Національного банку, будучи відносно ефективною в короткостроковому періоді, має обмежену дієвість у системному впливі на формування моделі та темпів економічного зростання в Україні. Зокрема, про це свідчить стагнація кредитування корпоративного сектору економіки.

Водночас подальше розширення споживчого кредитування може зумовлювати збільшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу та відповідно відплив іноземної валюти через спрямування отриманих у кредит коштів на придбання імпортованих споживчих товарів та автомобілів. Це може створювати ризики стабільності грошової одиниці України та ослабити вплив політики Національного банку, спрямованої на забезпечення цінової стабільності в державі.

Валютний канал трансмісійного механізму є основним у поповненні економіки ліквідністю. Ураховуючи наступне вилучення ліквідних ресурсів через фіскальний канал та операції з регулювання ліквідності, можна констатувати, що експортери в умовах демонетизованої економіки опинялися у вигідному становищі порівняно з суб'єктами господарювання, які працюють на внутрішній ринок. Таким чином, діюча грошово-кредитна політика радше сприяє закріпленню сировинної експортоорієнтованої моделі економіки України, а через брак налагодженої системи довготермінових кредитів та "довгих" інвестиційних грошей веде до консервації поточної зовнішньоторговельної спеціалізації – продаж на зовнішніх ринках сировини та напівфабрикатів із низькою часткою доданої вартості.

Незважаючи на те, що відсоткові ставки за депозитами в гривні перебувають на найнижчому рівні за останні шість років, а за депозитами в іноземній валюті – на історичному мінімумі, вартість банківських кредитів не є такою, що стимулює збільшення кредитування.

Надвисоким залишається питома вага кредитів, що не обслуговуються, у кредитному портфелі банків.

Активізація кредитування за прийнятними для суб'єктів господарювання відсотковими ставками та довгими термінами позик потребує комплексного врегулювання. Заходи щодо цього мають стосуватися як необхідності підтримки реального сектору економіки з боку держави, так і стимулювання банків до надання кредитів.

Рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України

З метою активізації кредитування, спрямованого на забезпечення стійкого економічного зростання держави, побудованого на інноваційно-

високотехнологічній моделі розвитку, відповідно до пункту 13 статті 9 Закону України «Про Національний банк України» Рада Національного банку України рекомендує:

I. Правлінню Національного банку України

1. Задіяти інструменти монетарної політики для стимулювання кредитування реального сектору економіки. З цією метою розробити інструменти регулювання середньострокової ліквідності банків, які задіяні в програмах кредитування підприємств реального сектору економіки (з урахуванням досвіду країн з перехідною економікою, зокрема країн Східної Європи). Розробити чіткі індикатори ефективності і механізми контролю за реалізацією таких інструментів, передбачені Основними засадами грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу.

2. Задіяти заходи щодо зменшення обсягу ринку депозитних сертифікатів Національного банку з метою переорієнтування коштів, що залучені в депозитні сертифікати Національного банку, на активізацію кредитування реального сектору економіки.

3. Посилити роботу із профільними комітетами Верховної Ради України щодо прискорення прийняття законопроектів, які безпосередньо впливають на активізацію банківського кредитування. Зокрема:

Закону «Про особливості здійснення професійної діяльності з врегулювання простроченої заборгованості» (законопроект №6417);

Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення довіри між банками та клієнтами» (законопроект №6027);

Закону «Щодо підвищення ефективності виведення банків з ринку, продажу активів банків, а також адаптації до міжнародних стандартів та актів законодавства ЄС» (законопроект №6273);

Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (законопроект №2413а);

Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України» (законопроект №7114);

Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (законопроект №3132-d);

Закону «Про реструктуризацію зобов'язань громадян України за кредитами в іноземній валюті, що отримані для придбання єдиного житла» (законопроект №4004-д);

Закону «Щодо спрощення і пришвидшення процесу судового захисту порушених прав та законних інтересів осіб» (законопроект №5073);

Закону «Щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів у цивільному та господарському судочинстві» (законопроект №3768).

4. Привести вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу українських банків у відповідність до Директив ЄС 2013/36/ЄС, Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26.06.2013 (у країнах ЄС мінімальні вимоги до статутного капіталу банків становлять 5 млн. євро).

5. Переглянути окремі зміни до постанови Правління Національного банку України №351 від 30.06.2016, зокрема в частині:

включення до переліку прийнятного забезпечення майнових прав на нерухоме майно, що належатиме до житлового та нежитлового фонду, залежно від рівня оцінки ризику предмета застави та ступеня готовності проекту тощо (з метою активізації кредитування фізичних та юридичних осіб на придбання нерухомості на первинному ринку);

запровадження можливості банкам надавати окремі режими пом'якшення умов кредитування до виходу інвестиційних проектів на окупність, установлення для позичальників граційних періодів тощо (з метою реалізації інвестиційних проектів і проектів з розвитку внутрішнього виробництва);

спрощення процедур фінансового аналізу та пом'якшення коефіцієнтів із забезпечення за окремими видами застави – залежно від рівня ризику за заставою.

II. Кабінету Міністрів України

1. Розробити Програму промислової політики України, спрямовану на перехід від експортно-сировинної до інноваційно-високотехнологічної моделі економіки, визначити пріоритетні галузі розвитку промисловості із запровадженням податково-фінансових стимулів, наприклад звільнення від податку на прибуток (строком на три – п'ять років) новостворених підприємств, що експортують продукцію з високою часткою доданої вартості, тощо.

2. Ужити заходів щодо суттєвого підвищення рівня використання коштів кредитних ліній міжнародних фінансових організацій.

3. Затвердити Стратегію розвитку державних банків. Передбачити як головну мету роботи державних банків – бути інструментом економічної політики Кабінету Міністрів України з метою стимулювання розвитку технологічного рівня економіки через зменшення вартості кредитних ресурсів для пріоритетних галузей економіки; стимулювання експорту товарів з високою доданою вартістю та імпорту технологій; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу через зменшення вартості кредитних ресурсів, технічну/організаційну допомогу та консультаційну підтримку. Стратегія розвитку державних банків має розставити пріоритети в розвитку державних банків і переорієнтувати кожний із банків у власну нішу.

4. Забезпечити надання банкам максимально повного доступу до державних реєстрів з метою отримання повної інформації про клієнтів, які прагнуть отримати кредити, зокрема до баз фінансової звітності клієнтів та баз реєстру “ЄДРПОУ”.

5. Упровадити єдині правила та стандарти під час затвердження державних програм компенсації коштів за кредитами та відсотків за ними в частині квотування розподілення коштів за сегментами бізнесу за його обсягами, передбачити першочергове спрямування компенсацій коштів за кредитами і відсотків за ними підприємствам малого та середнього бізнесу.

6. Розглянути питання щодо створення Державного агентства з розвитку малих та середніх підприємств України.

III. Кабінету Міністрів України та Правлінню Національного банку України

1. Ужити заходів щодо посилення міжвідомчої координації монетарної, економічної та бюджетно-фінансової політики з метою забезпечення переходу національної економіки від сировинної моделі розвитку до інноваційно-високотехнологічної моделі. Розробити відповідні податково-фінансові та регуляторні стимули.

2. З метою сприяння реалізації Програми промислової політики України розробити Програму банківського кредитування реіндустріалізації та структурної перебудови економіки України, визначити механізм її впровадження.

3. Розробити програми кредитної підтримки розвитку окремих секторів економіки, виходячи як з короткострокових макроекономічних пріоритетів держави, так й з довгострокових планів розвитку промисловості, визначити критерії та умови фінансування в рамках реалізації цієї програми.

4. Розробити програму довгострокового кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу, включаючи створення фондів гарантування кредитів на засадах державно-приватного партнерства. Зокрема, активізувати роботу Німецько-Українського фонду щодо залучення коштів через механізми SWOP з метою кредитування підприємств малого та середнього бізнесу.

5. Ужити заходів щодо поступового підвищення гарантованої державою суми відшкодування вкладів фізичних осіб до 500 тис. грн, передбачивши, що це стосується тільки знов залучених депозитів (від дати збільшення суми відшкодування).

6. Сприяти визначенню єдиного підходу державних органів відносно запровадження інституту "фінансового омбудсмена".

7. Розглянути питання щодо створення спеціалізованих кредитно-фінансових установ, метою діяльності яких є супроводження та сприяння реалізації комерційних та інвестиційних проектів за галузевим та територіальним принципами.